

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: NAGY ÉVA JOHANNA

LANZAROTE

TÜZES, SZELES, EMBERI

A szürke, fagyos-ködös télvégét túlélni legjobb a Kanári-szigetek valamelyikén. Legyen Lanzarote! Kisgyerekekkel még gazdaságosan is tudunk utazni. Katalógus-útnak tűnik, akkor is, ha tisztában vagyunk a sziget természetföldrajzi vonzerejével. Mégis, már az első estén világossá válik, hogy egy szurreális, elvarázsolt helyre érkeztünk – a vulkanikus Lanzarote első pillantásra furcsa formákkal tagolt, holdbéli tájnak tűnik...

Termékeny törmelék – landart a szőlőben (is)

Hívös az este a szeles sziget egy eredeti, sok száz éves, kőből rakott földműveskunyhójában. A hálóban egyre az jár a fejemben, vajon hogyan élt és aludt itt – mondjuk, úgy 300 éve – egy kanáriócsalád? Hogyan próbáltak megélni ezen a sivárnak tűnő, vulkanikus törmeléken és szoronghattak a kalóztámadásoktól? Vajon hová menekülhettek? A válaszokért be kell járni a környéket.

Már a szomszédságban látni a szépen gondozott, dúsan növekvő februári zöldborsóágyásokat és paradicsombokrokat. Nem egészen értem, hogy a csupasz, száraz salakon mindez hogyan lehetséges, de a hajnali pára és a vulkanikus alapanyag gazdag ásványianyag-tartalma is sejteti, hogy nem paranormális jelenségek tanúi vagyunk. A hegyoldalakon foltokban növekvő euforbiákat követve kisebb völgyekbe jutunk, melyek alja kifejezetten zöld, sok helyütt művelt. Ám a nedvességcsapdaként szolgáló mélyedésekben azért nem olyan kilátástalan a helyzet. Annyira nem, hogy a szőlőnek oly kedvező vulkanikus talajon világhíres borászatok létesültek.

Lanzarote lakóinak az 1730-as években újból életre kelve, robbanásokkal kísért kitörések közepette vastag hamuval és salakkal borították be a korábban kialakított művelt területeket. Ez elsőre súlyos katasztrófának tűnt a szigetlakók számára, ám hamarosan világossá vált, hogy a tápanyagokban bővelkedő vulkáni vázlataj kifejezetten ideális egyes

Nem stadion

A tápanyagokban bővelkedő vulkanikus vázlataj kifejezetten ideális egyes növények termesztésére. A vízcsapdaként szolgáló mélyedésekbe a lejtőkről bemosódott, mállottabb, finomabb üledékek megérte gazdálkodni, az oldalakat teraszos művelésbe fogni (kezdő oldalpár)

Szőlészet-művészet

Először azt gondoltam, egy hatalmas landart-művet nézek. Talán egy lelkes Andy Goldsworthy-tanítványét. Ám gyorsan kiderült, itt a gazdák a környezettől tanulták el a forma és funkció együttes hatékonyságát

FOTÓ: DIEGYMS @SHUTTERSTOCK

A szép egyenes sorokba rendezett szőlőtőkék itt kár keresni – izgalmas, kör alakú mélyedésekben bújnak meg a növények. Így az állandó szélről védve, a Nap sugarait parabolaként gyűjtő felület hosszabb ideig megtarthatja a hőt...

növények termesztéséhez. Szivacsos, porózus szerkezete hamar magába szívja, de meg is tartja a nedvességet. A salak után felhalmozódott, finomabb szerkezetű hamu pedig jó szigetelőréteggént szolgál: a párolgás lassítása mellett kiegyenlíti a nappalok és éjszakai hőkülönbséget, ezzel temperáltabb körülményekhez segíti a növényeket.

Ezek a feltételek számos itteni szőlőfajta számára ideálisnak bizonyultak. Mindemellett

pedig az Atlanti-óceán felől érkező, kitartó, hívös szelek és a nappalok melege megadja számukra azt a léghőmérsékleti változékonyságot, ami a borszőlők számára szükséges a gyümölcssavasság és a cukortartalom megfelelő egyensúlyának biztosításához. Ma a Kanári-szigetek legismertebb fajtája a malváziaszőlő, ezzel dolgoznak Lanzarote legnagyobb borászatai, az El Grifo és a La Geria is.

A szép, egyenes sorokba rendezett szőlőtőkék itt kár keresni – izgalmas, kör alakú mélyedésekben bújnak meg a növények. Így az állandó szélről védve, a Nap sugarait parabolaként gyűjtő felület hosszabb ideig megtarthatja a hőt, és melegen tartja a szőlőnővényt az éjjeli hűvösében. Ráadásul így hajnalban nagyobb felületen csapódhat le a pára, amelynek nedvessége biztosan nem szivárog el haszontalan irányokba, csakis a növény felé, és a szélvédett helyen a párolgás is lassabb.

A növények elrendezése mellett, a borászati épületek látványa is harmonikus, megnyugvást ad a szemnek. Nem csoda, hiszen César Manrique keze van a dologban...

Manrique, a természet fenegyereke

Az 1919-ben született Manrique igazi *lanzaroteño* (tösgyökeres lanzarotei lakos), a sziget megóvója, tájépítészeti és építészeti roksztárja. Képzőművészeti tanulmányai után Picasso és Matisse kortársaként az Egyesült Államokban vált ismertté, ahol rajongói közt tudhatta például Nelson Rockefellert, kiállítóhelye pedig a New York-i Guggenheim Múzeum volt. Ebből a közegeből vágyott haza, az általa „a világ legszebb helyének” tartott Lanzarotéra. Ám, látva a manhattani felhőkarcoló-dzsungelt, a spanyolországi nyaralóhelyeken sokasodó hotelömböket, a tömegturizmussal járó városias „fejlesztéseket”, elborzadt, majd befolyását felhasználva sikerrel megálljt tudott parancsolni ezeknek szeretett szigetén. Így lehet Lanzarote ma is kifejezetten emberléptékű, nyugalmat árasztó hely.

Manrique Lanzarotében egy hatalmas természetes vásznat látott, melybe az embert beleillesztette,

Vulkánház

Mi, emberek, az egész része vagyunk, nem felette állók. Ezt is megfogalmazza Manrique építészete. Saját házat durva földmunka és bontás nélkül illesztette be a vulkáni környezetbe

Manrique Lanzarotében egy hatalmas természetes vásznat látott, melybe az embert beleillesztette, nem felülről helyezte rá. Előbbre való szempont volt számára a természetes közeg megtartása...

Manrique saját házat is ezzel a tájszemlélettel építette meg. 3000 m²-es otthonát olyan vulkanikus környezetbe helyezte, ahol a munkálatok során nem zajlott semmilyen tereprendezés.

nem felülről helyezte rá. Előbbre való szempont volt számára a természetes közeg megtartása és hangsúlyos a természettel való együttélés. A sziget belseje sivatagos? Alakítsunk ki egy kaktuszmuzeumot! Csak helyben megtalálható építőanyagokkal, színekkel. A prímet vigye csak a növényzet, annál tökéletesebbet úgysem alkothatunk.

A Timanfaya Nemzeti Park látogatóközpontját vulkáni kiemelkedésre kellene helyezni? Építsünk kráter formájú épületeket! A sziget fő színei az ég és a tenger kékje, a növényzet zöldje, a hullámok fehér habjai, a föld barnája. A házak legyenek fehérre meszelve, barna kőburkolatú épületrészekkel, zöld és kék famunkákkal!

Manrique saját házat is ezzel a tájszemlélettel építette meg. 3000 m²-es otthonát olyan vulkanikus környezetbe helyezte, ahol a munkálatok során nem zajlott semmilyen tereprendezés. A befoglaló környezet változatlan maradt, ebbe illesztette otthonát. Így a felső szinten a hagyományos, fehér lanzarotei építkezési mintát követte, mégpedig úgy, hogy a sziget tágasságát is beengedte a házba – széles ablakok, nagy terek és mennyezeti világítóablakok építésével.

Az alsó szint szobái természetes, felszín alatti lávabuborékok és azokat összekötő lávaalagutak, melyek a művész 1992-es halála után már nem lakóterekként, hanem kiállítótermekként hasznosulnak.

Manrique-hatás

A helyi turizmus egyik vonzerejévé vált a természetközeli építkezési stílus

A fejszédítően szeles időből kijut nekünk is, de hírhedt a szigeten edzőtáborozó triatlonosok és kerékpárosok körében is. Az öblökben állandóan futnak a hosszú hullámok, így folyamatos a vízen hasító szörfösök látványa.

◀ Földszínek

A környezetben és a településeken ritmikusan ismétlődő barna, kék, zöld és fehér harmóniát ad a sziget látványának

Áramlásban

A gyorsan átmelegedő, sötét, vulkanikus felszín felett gyakran alakulnak ki feláramlások. A hegytetőkre kitelepülő siklóernyősiskolák élnek a sziget adottságaival a magasban, míg alattuk szörfrajongók lovagolják meg a lehetőségeket

Megtartható emberlépték

Szemlélete ma is hat. A magas, városias épületek tiltólistásak, a kontinensről betelepülő spanyolok épp a nyüzsgő, városi lét elől menekülő, természetközeli életre szavazó emberek.

– Amikor már két hete megállás nélkül fúj az erős szél, már kezd fájni a fejünk – meséli egy zongoristaanyuka a játszótéren. A társalgást Bartókkal kezdtük, miután számára magyar szavaink ismerősen csengtek. Kiderül, néhány éve koncertezett is Budapesten. A Caleta de Famara nevű partszakaszon van házuk, a férje profi szörfös, Madridból költöztek a szigetre, hogy a természetben tudják nevelni gyerekeiket, távolabb a nagyfogyasztó társadalomtól. – Például műanyag palackokat nem is használunk – mutatja a zöld textillel horgolt üvegpalackját. Döntésük alapja nem a trendi ökoértelmiség követése – itt halmokban szedik össze az afrikai partokról és a tengerből mindenfelől a széllel és az áramlatokkal érkező műanyag szemetet. Ez elég elrettentőnek bizonyul.

A fejszédítően szeles időből kijut nekünk is, de hírhedt a szigeten edzőtáborozó triatlonosok és kerékpárosok körében is. Az öblökben állandóan futnak a hosszú hullámok, így folyamatos a vízen hasító szörfösök látványa, felettük pedig a meredek szilafalak tetejéről induló siklóernyősök feláramlás-lovaglása már szinte hozzátartozik a tájhoz.

Timanfaya ördöge

Van, aki forrón szereti. De nem biztos, hogy így van ezzel Aloe és Vera, a legendabeli, lanzarotei szerelmespár. Esküvőjük napján 1730-ban épp újrakezdődtek a sziget vulkánkitörései, amikor Verát, a menyasszonyt magába zárta egy tüzes szikla. Aloe ötágú szuronyával ugyan szétörte a követ, de már nem tudott segíteni vérző aráján, ezért testét a Montañas del Fuego egyik lávafolyójához cipelte, ahol mindkettejüket porrá égette a tüzes ár.

A helybéli farmerek mindezt bémultan nézték, és egyre mondogatták maguk közt: „Szegény ördög, szegény ördög...” Azóta Timanfaya ördöge a nemzeti park szimbóluma, aki nem gonosz, hanem egy tragikus szerelmes. Az aloe verát termesztő gazdák pedig – az egyébként égési sérülések kezelésére szolgáló(!) növényt – a pár emlékére Aloéről és Veráról nevezték el, hogy azok legalább nevükben egymáséi lehessenek.

Az 1730–36 között heves kitörésekkel megmutatkozó, majd 1821-ben újra aktív vulkanizmus nagyjából 100 év alatt 25 kráter anyagszórásával alakította a Timanfaya Nemzeti Park felszínét. A sziget nyugati partjához közel eső vulkáni mezőn 174 km²-t borítottak be a salakkúpok, lávatarakók, sőt, a tengertől is hódítottak el területet, hasonlóan a ma is zajló kitörésekhez a távolabbi szomszéd, La Palma szigetén. Bazaltos lávafolyások és robbanások, Stromboli-típusú anyagszórás időszakai váltották egymást. A 19. századi vulkanizmus hozta létre például a Tao, a Chinero, a Volcán Nuevo del Fuego vagy a Tinguatón kúpjait.

A nemzeti park területén a magma ma is közel van a felszínhez. A látogatóközpont melletti lejtőn a salak alatt néhány centire már olyan meleg van, hogy ha egy kis szalmát dobunk a legforróbb felszínrészekre, ott lángra is kap a száraz anyag. Az étteremben nem hangzatos elnevezés a lávakövön készített hús és burgonya, hanem nyers valóság. Az sem sokáig,

Az aloe verát termesztő gazdák pedig – az egyébként égési sérülések kezelésére szolgáló(!) növényt – a pár emlékére Aloéről és Veráról nevezték el, hogy azok legalább nevükben egymáséi lehessenek.

Tűzön járni tilos! ►

A Timanfaya Nemzeti Park friss képződményeinek környéke bővelkedik felszín alatti forróságban, így annak legnagyobb részén tilos a gyalogos mozgás. Kizárólag a park saját járművein utazva, illetve néhány helyen vezetett gyalogútrákon léphetünk be a „szegény ördög” területére

Caletón Blanco

A lávafolyások peremeivel szabdalt öblök hálózatának alján világos, meszes tengeri üledék halmozódott fel. Szokatlan látványával erősíti a sziget szürreális hangulatát

Kráterbe a kemencén át

Ahol szabadon túrázhatunk, ott nem a talpunk alatt, hanem a hátunkon érezzük a „hősugárzót”, mivel a Caldera Blancáig vezető út széltől védett dombok, lávafolyások és lávagátak között viz

A fügekaktuszokon tenyésző bíbortetű, vagy más néven bíborbogár, a *Dactylopius coccus*. Nőstényének szárított maradványaiból nyerik ki a kárminsavat, melyet ételek és kozmetikumok színezésére használnak.

Kimegyünk a telekre

... tetvészni. Ez egy lanzarotei földbirtokos szájából ma újra elhangozhat, mivel a *Dactylopius coccus*ok, a természetes festékanyagként hasznosított, kaktuszon tenyésző bíborbogarak piaci értéke emelkedik

Barlangok a lávában

Amikor egy lávamező forró anyaga áramlik, a hűvösebb levegővel érintkező felszín „bőrösödni”, szilárdulni kezd – mint egy jó, vasárnapi csokipuding. Ám a lejtés irányában a felszín alatt a láva – most már hőszigeteléssel – továbbra is képlékeny folyamként áramlik tovább. Az anyagutánpótlás megszűnésekor alagút marad hátra. A kalóztámadások elől menekülő szigetlakók ezekben a lávacsőbarlangokban bújhattak meg

Tetves a kaktusz – ám ez a jó

A vulkánok lejtőin elvadult, gazdátlanok tűnő kaktuszfarmokat látunk. De annyit, hogy nem tudjuk elképzelni, mire kelhet ennyi kaktuszgyümölcs, és miért nem szüretelnek? Hamarosan kiderül, hogy nem a gyümölcsstermelés itt a lényeg, hanem az élelmiszeripar egy másik ága virágzik.

Tetveket tenyésztene – színeznéknek! A bíborfesték az ókor óta drága árucikknek számított, hagyományosan a tüskés bíborcsiga testnedveiből nyert festéket használták a gazdagok ruháinak tartós színezésére.

Ám Amerika felfedezésével az Újvilágból átkerült Európába az aztékok ruhafestékének alapanyagául szolgáló, fügekaktuszokon tenyésző bíbortetű, vagy más néven bíborbogár, a *Dactylopius coccus*. Nőstényének szárított maradványaiból nyerik ki a kárminsavat, melyet ételek és kozmetikumok színezésére használnak. Az ételek csomagolásain E120 néven jelenik meg.

A vegyipar fejlődésével viszont kiszorult a piacról a bíbortetvek festékanyaga, ám miután kiderült, hogy az élénk színű, mesterséges anilinvörös nem teljesen egészséges, a biovörös iránti kereslet újra felfutóban van. Így Lanzarotén is újra tenyésztik a bíbortetűt.

Kalózik kedvence is...

A Kanári-szigetek spanyol hódításának első lépcsője Lanzarote volt, ahová 1402-ben Jean de Béthencourt vezetett felfedezőexpedíciót. Bár a leírások szerint a szigeteket már ismerték a karthágóiak és a rómaiak is, Béthencourtól kezdve – és főként Amerika felfedezése után – a szigetcsoport újra bekerült a hajósok, így a kalózik köztudatába is, hiszen az afrikai partoktól kb. 130 km-re fekvő szárazulat ideális pihenő-, készletfrissítő és nem mellékesen könnyen fosztogatható hely is volt.

A kalózik, bukanérik és szerencsevadászik fenyegetése és pusztítása a 16. században sújtotta legkomolyabban Lanzarotét, amikor nem „csupán” a marokkói kikötőkből érkező, rendszeres kalóztámadásokkal kellett szembenézniük, hanem a tengeri tolvajlás virágzásával olyan hírhedt brit kalózik is rendszeresen raboltak anyagiakat és embereket is, mint Sir Walter Raleigh, Sir John Hawkins, John Poole vagy a szintén halálfejes zászló alatt hajózó francia Jean Florin és Pegleg le Clerc. Nem csoda, hogy a 17. század közepére Lanzarote népessége alig 300 főre csökkent.

A könnyű prédának számító Lanzarote maradék lakossága alig néhány helyre menekülhetett a kalózik elől. Eleinte csupán helyismeretük segíthette őket: a sziget felszíne alatt a lágbarlangok, -alagutak és -termek hálózatát felfedezve ezekben húzhatták meg magukat. Egyesekben édesvíz tavak is rendelkezésre álltak, így a jól álcázott bejárat fedezékében viszonylag hosszan bujdoshattak.

Később a kalózik elleni védekezéshez erődöket kezdtek építeni a tengerparti városokban, majd a fosztogatók elleni, egyre szervezettebb harcban erősödő szigetlakók már foglyokat is ejtettek. A Teguisse-ben épült erődben ma kalózmúzeum működik. Ha valakiben a romantikus kalózikélet képzete élne, itt megszabadulhat illúzióitól: olyan hajóbelsőt is

Hegységben az erőd

Teguissei Santa Bárbara erődjének elődjét már a 14. században megépítették, ám bővítésére és befejezésére csak a 16. század végére került sor Leonardo Torriani kezei alatt. Ekkor már a város teljes lakosságát meg tudta védeni a kalóztámadások idején. Közvetlenül egy régi kráter szegélyére épült, amit – szélvédettsége és jobb talajviszonyai miatt – hajdan megműveltek

Kecskeharcos és pálmahölgy

A performansz annyi, hogy harcosunk néha tülköl egyet a kagylóval, hölgyünk pedig lengedez. De a szokatlan látvány mégis odaszögezték

A kalózik, bukanérik és szerencsevadászik fenyegetése és pusztítása a 16. században sújtotta legkomolyabban Lanzarotét, amikor nem „csupán” a marokkói kikötőkből érkező, rendszeres kalóztámadásokkal kellett szembenézniük...

berendeztek, ahová belépve szembesülhetünk azzal, hogyan hanykolódhattak a tengeren az ablaktalan fedélközökben, milyen higiéniai körülmények közt éltek a vízen. És hogy teljes legyen az élmény, még a szagokat is hitelesen rekonstruálták...

NAGY ÉVA JOHANNA
A FÖLDGÖMB ONLINE
FŐSZERKESZTŐJE.
GEOGRÁFUS.
TERMÉSZETFÜGGŐ

Lanzarote törtözdjei, a felszín vörösesbarnája, édessége, az erős szél, a szüntelen hullámverés, a mocorgó felszín alatti világ a természet erejét, nyers szépségét, állandó változékonyságát jeleníti meg. Különösségével együtt, szilaj erővel áraszt nyugalmat azoknak, akik képesek belesimulni, beleérezni a környezetbe. Erről szól Manrique filozófiája is, ezt játsszák el a piac szürreális performance-művészei is: az egyik pálmavértes tengeri kecskeharcosként, arája pedig szélben hajló pálmahölgyként...